

גרשון דוד הונדרט

גאולה קטנה ומעט כבוד
החברה היהודית בפולין-ליטא
במאה השמונה-עשרה

מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל

גרשון דוד הונדרט

גאולה קטנה ומעט כבוד

החברה היהודית בפולין-ליטא במאה השמונה-עשרה

והאלופים הראשי מדינות היו מאספים אנשים משולחים מכל קהלות ישראל שבארבע ארצות פולין. והיו נבחרים מהם אנשים חכמים... וגם רבנים גאונים גדולים... שיעשו תקונים ישרים... וישבו תמיד הרבנים הדיונים דארבע ארצות וקבעו מקום משפטם בצד האלופים, ראשים, דד' ארצות. והיה כל דבר משפט הגדול שיתרחש בכל קהלות פולין יבאו עליהם. והיו מנהגים אלו הטובים לעדת ישראל משך שמונה מאות שנה ויותר, והיה זאת לבני ישראל גאולה קטנה ומעט כבוד שברחמי השמים עלינו לא עזבנו ד' ברוב חסדיו.

(זכרונות ר' דוב מבוליחוב, עמ' 88)

גרשון דוד הונדרט

גאולה קטנה ומעט כבוד

החברה היהודית בפולין-ליטא במאה השמונה-עשרה

תרגמה

עופיה לסמן

מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל
ירושלים

Originally published in English under the title
Jews in Poland-Lithuania in the Eighteenth Century
by Gershon David Hundert
© University of California Press, 2004

המערכת המדעית

פרופ' ירחמיאל כהן (יו"ר), פרופ' דוד אסף, פרופ' אלברט באומגרטן, מר צבי יקותיאל,
פרופ' ג'רמי כהן, פרופ' שמואל פיינר, ד"ר אמנון רוזנקרנקין
מרכזת המערכת: מעין אבינרי-רבהון

עריכת לשון: ישראל חזני
מביא לבית הדפוס: יחזקאל חובב

בתרגום הספר מאנגלית הכניסו המחבר ובית ההוצאה שינויים ועדכונים לקראת פרסומו בעברית

ספר זה יוצא לאור בסיוע
משרד המדע, התרבות והספורט – מינהל התרבות והאמנויות

על העטיפה: קשישטוף ראדז'יבילובסקי (Radziwiłłowski), דיוקן של חייקה (1781 בקירוב)
Courtesy of the National Museum in Warsaw (Inv. 129541)

מסת"ב 978-965-227-236-2
מספר קטלוגי 185-558

© כל הזכויות שמורות למרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשס"ח
© Copyright by The Zalman Shazar Center for Jewish History, Jerusalem
Printed in Israel, 2008

אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו, בשום צורה ובשום אופן, אלקטרוני או מכני,
לרבות צילום או הקלטה, ללא קבלת אישור בכתב מהמוציא לאור.

סדר ועימוד: מרכז זלמן שזר
לוחות: מכון האופסט שלמה נתן; הדפסה: דפוס גרפית בע"מ, ירושלים

לזכר ע'ארלס הונדרט

(1917–2001)

עובדא הוה בחד דהוה מדליק שרגא והוה טפי, הוה אדלקא והוה טפי, אמר עד אימת אנא משתלהי בהא שרגא, מוריך אנא לנהורא דשמשא ואנא אזיל לנהורא.

כך ישראל נשתעבדו במצרים ועמד משה וגאלם וחזרו ונשתעבדו... בבבל... ביון... באדום הרשעה. אמרו ישראל הרינו נתייגעו מהיותנו משתעבדין ונגאלין וחזרנו ונשתעבדנו. אין... אנו מבקשין שיאיר לנו בשר ודם מעתה, אלא שיאיר לנו הקב"ה.

מדרש תהלים לו:

דש וויר פוילן נון מעהר מיט דעם ריקן אן זעהן דש איזט אייני מדינה זאגי איך וויא תשעה באב איין יום טוב איזט פר ניכטש איזט דארין גזארגט אלש פיר דען אברגלויבן אונד פיר קארן בראנדטוויין. נון מעהר אויך פרפאשט פערדי דאהער מאן זא גשווינד אלש מעגליך דורך פאסירן מוז.

לפולין אנחנו [עכשיו] מפנים עורף. זאת מדינה, אני אומר, כמו שתשעה באב הוא יום חג. לשום דבר אינם מתחשבים יותר מאשר לאמונות תפלות וי"ש משפון. עכשיו לסוסי הדואר כדי לעבור מהר [מפה] ככל שאפשר.

משה מנדלסון לרעייתו, פרומט, יולי 1977

תוכן העניינים

11	פתח דבר
15	מבוא
33	פרק ראשון: הקהילה היהודית הגדולה בעולם: מתי מיעוט איננו מיעוט?
43	פרק שני: השתלבות כלכלית הברית הכלכלית בין יהודים ובין השלכטה 48; נוצרים עירוניים וסוחרים יהודים 54; העמדות הכלכליות 56
66	פרק שלישי: הכנסייה הפולנית והיהודים, יהודי פולין והכנסייה בנדיקטוס הארבעה-עשר 67; החוק הקנוני 71; ניסיונות להעביר יהודים על דתם 75; עלילות שווא 80; כנסייה ולאום 85
87	פרק רביעי: הקהילה הרב: אב בית הדין 92; הכנסות והוצאות של הקהל 93; תקנות המותרות 94; ועד ארבע ארצות 102
108	פרק חמישי: האם במוסד הקהל במאה השמונה-עשרה היה משבר? אצולה וקהילה 109; עצמאותם ועוצמתם של יהודים 114; מרידות בקהילות 119
127	פרק שישי: התפשטות הקבלה בציבור הרחב מקובלים ו'חסידים' ישנים 128; תפוצת הקבלה 130
139	פרק שביעי: מיסטיקאים, סגפנים ואנשי רוח רדיקליים פדיון הנפש 144; בעלי השם 148; שבתאות ופראנקיזם 159
165	פרק שמיני: הקשריה של החסידות ישראל בן אליעזר בעל שם טוב 167; הבשורה של הבעש"ט ושל בני חבורתו 175; ההקשר הכללי 178; ההקשר הדמוגרפי 181; הגאוגרפיה של החסידות 184; שבתאות וחסידות 184

- 188 פרק תשיעי: חסידות: נתיב חדש
 חסידות 189; הצדיק: המתווך בין השמים ובין הארץ 195; התנגדות
 והתגבשות 197; ההתבדלות החסידית: מקומות תפילה נפרדים 198;
 דחיית מעמד הנורמטיבי של התורה ושל התלמיד חכם 201; קריאת תיגר
 על ההתנהגות המקובלת ועל המוסר המסורתי 202; הצדיק כאיש סוד
 ומנצל נשים וצעירים 203; חשיבות החרמות נגד החסידים 208; חסידות
 בתור התנגדות 211
- 212 פרק עשירי: יהודים והסיים
 מלכותו של סטאניסלאב אוגוסט פוניאטובסקי 215; יהודים והדיונים
 עליהם בסיים ארבע השנים, 1788–1792 217
- 232 אחרית דבר
- 239 ביבליוגרפיה
- 279 מפתח

מפות

1. פולין-ליטא במאה השמונה-עשרה 38
2. פולין קטן, רותניה, ווהלין ופודוליה 39
3. ארצות וקהילות מרכזיות 101
4. מרכזים חסידיים מוקדמים 207

פתח דבר

יותר מפעם אחת במרוצת הזמן הארוך של הכנת הספר הזה הרגשתי כשודד הפושט על עבודתם של עמיתיי וקודמיי. הספר הוא חיבור בן-כלאיים המשלב ניתוח מדויק וזהיר של סוגיות מסוימות שתכליתו לשרת טענה רחבה וסינתטית על החוויה היהודית בעת החדשה. לפיכך, חלקו של הספר מבוסס על מחקרים משלי ורובו על עבודתם של חוקרים בעיקר בפולין, בישראל ובצפון אמריקה. בהערות ניסיתי להכיר תודה על החוב שאני חב להם. אם פסחתי על ציון מקור כלשהו הריני מבקש שיסולח לי.

בעת האחרונה יש נטייה בכתיבת היסטוריה למקד את תשומת הלב בקבוצות שוליות ומדוכאות, כגון הומוסקסואלים, נשים ויהודים. נטייה זו להתבונן בקצותיו של 'הזרם המרכזי' בתרבות לעתים קרובות משרתת את השאיפה בת זמננו להכירה יותר מקיפה וכוללת ונוחה לקבל – אני גם דוחה וגם מקבל מגמה זו בספר. מצד אחד ניסיתי למקד את תשומת הלב ברוב היהודים ובמצבם במזרח אירופה במאה השמונה-עשרה; אף הבהרת השוליות דורשת הבנה יסודית של המרכז. מצד אחר יהודים בפולין-ליטא הם עצמם היו שוליים הן במונחים של חשיבותם המספרית היחסית הן במונחים של כוח פוליטי. למדתי מעמיתי שחקרו קבוצות שהיו נתונות בשלטון קולוניאלי איך ההיסטוריוגרפיה של הנכבשים מצפינה את שליטת העליונה. ניסיתי לכתוב על יהודים בלי להשתמש בלשון של שליטה ושעבוד כאילו מצבם מוגדר לפי מקומם ומעמדם המדיני. ניסיתי להימנע מלתמצת את מהותה של הקהילה היהודית במזרח אירופה. ואולם כדי לפרוש את דיוני הרחב יותר חטאתי בשני חטאים: לא זו בלבד שאני מדבר על יהדות מזרח אירופה באופן קיבוצי וכגוף אחד, אלא שהתזה שלי מתקדמת מן העבר הקרוב אל העבר הרחוק יותר. התחלתי את עבודתי בניסיון להסביר מדוע, לדעתי, המנטליות של יהדות מזרח אירופה, אף שבמאה התשע-עשרה ובראשית המאה העשרים פנו היהודים לכיוונים רבים, הוסיפה להכיל בלב-לבה הערכה חיובית של היהודיות. חרף אין ספור השינויים שחלו באמונה ובנוהג, באידאולוגיה ובהשקפת עולם, הוסיפה להתקיים הראייה החיובית הזאת שהם ראו את עצמם בבחינת יהודים, אני טוען כאן שאפשר להתחקות אחר שורשיה של ראייה זו במאה השמונה-עשרה בקרב האבות של רוב יהודי העולם כיום. התבוננות בדברים ברמת הכללה מגביהת שחקים כזאת, שבשבילי, למצער, היא עוצרת נשימה, בוודאי תרגיז כמה קוראים שמחשבתם תפנה מייד אל היוצאים מן הכלל. לקוראים האלה אני מציע ממצאים מוגבלים יותר בפרקי הספר, שאני מקווה שימצאו אותם ראויים להערכה, אפילו בלי קשר להנחת המסגרת שלי.

השימוש במילה 'גנאלוגיה' בכותרת האנגלית של הספר כוונתו לרמזו לניטשה, שהשתמש במונח זה כדי לרמזו לריבוי וגיוון. מה שאני מנסה לעשות הוא לשחרר את המונח 'מודרניות' ממערכת האסוציאציות המאובנת או הקפואה שלו בהיסטוריוגרפיה היהודית, מן הקשר שקושרים אותו לעקרונות מסוימים כמו נאורות, עיור ודומיהם, וכך להניח ל'מודרניות' לרחף בחופשיות, כאשר משמעותה היא רק מערכת נרחבת של אפשרויות במרוצת כמאתיים השנים האחרונות.

הספר הזה הוא תרגום של הגרסה האנגלית של החיבור, שראתה אור בשנת 2004 בהוצאת University of California Press. בנוסח זה הוכנסו רק תיקונים קלים ספורים. ואולם חומר מן המקורות בעברית וביידיש, שבגרסה האנגלית הובא או בפאראפרזה או בתרגום לאנגלית, מובא כאן בלשון המקור. כמו כן נעשה מאמץ לאזכר את גרסתם העברית של מקורות משניים כאשר היא קיימת.

זמן רב עד כדי מבוכה חלף מאז העליתי בפעם הראשונה את רעיון חיבורו של ספר זה. במרוצת השנים האלה צברתי חובות רבים מאוד וייחלתי להביע את תודתי לאנשים ולמוסדות שתמכו בעבודתי. מסעותיי לפולין היו לנעימים לאין ערוך בזכות הכנסת האורחים הנלבבת של ברברה קאבאלץ, מיקולאי שימאנסקי, קונסטאנטי ומאוגוז'אטה גברט, סטאניסלאב ומוניקה קראייבסקי, אלינה צאלה, י"ז טומאשבסקי, יואכים רוסק ומיכל גאלאס.

חילקתי טיוטות מטיוטות שונות וחלקי טיוטות לכמה עמיתים ידידים ובנויים והפקתי תועלת רבה מעצותיהם, גם כאשר לאו דווקא אימצתי אותן. אני חב חוב עמוק ומבקש כאן להכיר טובה לפרופסורים דניאל סטון, אדם טלר, משה רוסמן, יעקב גולדברג ורטה דלין – כולם העירו הערות עמוקות וחריפות והעלו שאלות שהביאו לשינויים רבים בתפיסתי. ד"ר ז'קלין גוטוורט בנדיבות לבה קראה יותר מגרסה אחת, ובתבונה חדה בחנה בהן כל שורה ושורה. אין ליחס לאיש מן האנשים האלה אחריות לטעויותיי ולשגיאותיי.

הקוראת הראשונה של כל אחת מן הטיוטות הייתה רעייתי רות, ואלמלא תמיכתה ועצותיה הנבונות לא הייתי יכול להשלים את כתיבת הספר.

זכיתי לקבל תמיכה כספית בשלבים השונים של מחקרי מקרן הזיכרון לתרבות יהודית, מ־"Social Sciences and Humanities Research Council of Canada" ומאוניברסיטת מק־גיל, ובראשית עבודתי על מפעל זה ביליתי חודשים אחדים מעוררים למחשבה ומהנים במכון ללימודים מתקדמים באוניברסיטה העברית בירושלים. אני מודה מקרב לב לצוות המכון על הכנסת האורחים הלבבית שלו.

העבודה על הספר הוליכה אותי אל ספריות ואל ארכיונים רבים, ובמוסדות האלה

מצאתי רק שיתוף פעולה ואדיבות. אני מבקש להודות למנהלים ולצוות העובדים של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי ושל הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי בירושלים. בווארשה קיבלו את פניי באדיבות עובדי Biblioteka Narodowa, ספריית האוניברסיטה של וארשה ובייחוד Gabinet Starych Druków, וכן עובדי Archiwum Żydowski Instytut Główny Akt Dawnych והמכון לתולדות העם היהודי (Historyczny). ברצוני להכיר טובה גם למוזאון הלאומי של פולין על שיתוף הפעולה ועל הרשאתו להדפיס את הציור המהדר את עטיפת הספר הזה. גם בקראקוב קידמו את פניי באדיבות הצוותים של ארכיון המדינה (Archiwum Państwowe, Kraków), של ספריית האוניברסיטה היאגילונית ושל ספריית צ'ארטורסקי. בקייב קיבלו אותי בסבר בפנים יפות בספריית ורנאדסקי ובארכיון המדינה של אוקראינה. אני מבקש לציין את העזרה המתמדת והנלהבת שזכיתי לקבל בספרייה של יווא בניו יורק ובספרייה של אוניברסיטת קולומביה שלמדתי בה בעבר. המפות בספר מבוססות על מפות ששרטט דניאל האקט מאוניברסיטת מק-גיל. במשך שנה נהניתי גם מעזרתה הנלהבת של דנה הרמן, דוקטורנטית מבטיחה מאוד בחוג להיסטוריה באוניברסיטת מק-גיל. בשמחה מהולה בצער אני מקדיש את ספרי לזכרו של אבי שלימדני דברים רבים ובייחוד את משמעותה של אהבה לשמה.

שמחה גדולה היא לי שאני קונה לי בזה מקום זעיר בקריית הספר העברי. אני מודה למרכז ולמן שזר לתולדות ישראל, למנהלו מר צבי יקותיאל ולכל עובדי המרכז על שסייעו במסירות רבה בהבאת הספר לדפוס ולא זו בלבד אלא בייחוד על שקיבלו על עצמם להדפיסו. רוב תודות גם לגב' צופיה לסמן שטרח על תרגום הספר מאנגלית לעברית.

מבוא

את הספר הזה אני כותב מתוך חתירה לבחון מחדש את ההבנה שאנו מבינים את המודרניות בתולדות עם ישראל. העיונים בהיסטוריה המודרנית של היהודים באירופה נטו להמעיט בערכה של הקהילה בפולין-ליטא במאה השמונה-עשרה ואף להתעלם ממנה, שכן אין היא מגלמת את העקרונות המגדירים את המודרניות. בדרך כלל העקרונות האלה בתולדות עם ישראל מתפרשים כהיטמעות הדרגתית של יהודים בחברה הרחבה וכהמרה, בדרגות משתנות, של ערכים יהודיים יחודיים בהשקפת עולם כללית יותר. אולם אחת היא מה הם העקרונות האלה, הריכוז הגדול ביותר של יהודים בעולם מושמט מן הדיון. כיוון שההיסטוריונים הם לעולם חלק מעצם התהליך שהם מתארים, הם נוטים לחפש אחר מקורות המודרניות לאורך אותו רצף ההתמערבות שהם עצמם נתונים בו ולא דווקא בחווייתם השונה למדיי של יהודי מזרח אירופה. אני טוען שאת העקרונות לחלוקת תולדות עם ישראל לתקופות יש לגזור מעצם החוויה היהודית, ובייחוד מן החוויה שחווה רוב העם היהודי.

הגישה שיש להתבונן בהיסטוריה מודרנית של עם ישראל בזכות עצמה, אינה חדשה. לפני כמעט שבעים שנה ציין בן-ציון דינור (1884–1973) – שנמנה עם מייסדיה של האסכולה הירושלמית (והציונו-צנטרית) בכתבית תולדות עם ישראל ועם ראשי דְּבָרֶיהָ – כי לעתים קרובות פנו ההיסטוריונים לעקרונות שנגזרו מחוץ לשטחי העשייה ההיסטורית כדי להגדיר את העת החדשה בתולדות העם. במילה 'עשייה' הוא התכוון לדבר קרוב למה שכיום הסטודנטים להיסטוריה הפוסט-קולוניאלית מכנים 'שליחות' (agency). דינור דחה הן את ההשכלה הן את האמנציפציה בבחינת נקודות ציון של העת החדשה, שכן אף אחת מן ההתפתחויות האלה לא שיקפה את 'תוכנם הריאלי' ההיסטורי של חיי ישראל בדורות האחרונים, ואף לא היה אפשר לזהותה עם תחומה של 'העשייה ההיסטורית' היהודית. בשביל דינור ההיסטוריה היהודית המודרנית החלה עם עלייתם לארץ ישראל בשנת 1700 של יהודה חסיד משידלובייץ (1660 בערך – 1700) וכמה מאות מחסידיו השבתאים. במעשה הזה של עלייה כדי להכין את שובו של שבתי צבי (מת בשנת 1676), שיהודים אלו האמינו כי הוא המשיח, הם נעשו שליחיה של ההיסטוריה שלהם-עצמם. 'אין שום מאורע באותו זמן, שיהיה כל כך משוור ומשולב בנתיבותיה של ההיסטוריה הישראלית החדשה לכל כיוונה כעלייה זו', כותב דינור. 'תקופה זו המסתיימת בהכרה הבינלאומית בעצמאות היהודית בארץ-ישראל... תתחיל

ב"עלייה בחומה" ראשונה זו, שראתה את עצמה כמבשרת גאולה וכמצילה את עצמה מן המפולת.¹

מובן שאפשר לבקר את הניתוח של דינור בבחינת 'מעשי בנים סימן לאבות' שהכתיבה אותו ההבנה שהבין את ההיסטוריה היהודית כמובילה בהכרח להקמת מדינת ישראל בשנת 1948.² מצד אחר, עצם המפעל של ההיסטוריוגרפיה היהודית מבוסס על ההנחה שהיהודים עשו את ההיסטוריה שלהם עצמם ולא רק נסחפו כמו שברי ספינה טרופה בורם של מגמות מקיפות יותר. גרשם שלום (1897–1981), הדמות הבולטת במדעי היהדות במאה העשרים ומעצב חקר המיסטיקה היהודית, הציע שהתנועה המשיחית השבתאית בשנים 1665–1666 ציינה שבר בהיסטוריה היהודית. הוא טען שתקופה חדשה צמחה באותה העת, כאשר מספר גדל והולך של אנשים שיכורי אמונה שהמשיח בא שחררו את עצמם במידה כלשהי מן הכללים ששלטו בחברה היהודית המסורתית.³ בין כך ובין כך, בוודאי מה שמכונה שחרור היחיד היה קשור אל ערכי הרנסאנס ואל ההתפתחויות שנבעו ממנו בהגות האירופית יותר משהיה קשור אל 'המשיח המיסטי'.

אחת היא באילו עקרונות משתמשים, הספרות ההיסטורית מלמדת שבמשך כמאה שנה ויותר מאז הגיעה המודרניות לאירופה המערבית השתמשו ממנה רוב היהודים, שחיו בקהילה היהודית הגדולה ביותר.⁴ זאת הגישה שאני מבקש לבחון מחדש. אני סבור שיש עיוותים חמורים בדרך שחוקרים תיארו את המודרניות בתולדות עם ישראל. היסטוריונים הדגישו יתר על המידה את השינוי ואת האידאולוגיה; הם הדגישו יתר על המידה את ההתנהגות הדתית ואת האמונה בבחינת סימנים של שינוי; הם הדגישו יתר על המידה אזורים שחיו בהם מעט יהודים ולא הדגישו די אזורים שחיו בהם רוב היהודים. ההיסטוריה אינה רכבת שהתקדמה לרוחבה של אירופה ממערב למזרח והביאה עמה אותן ההתפתחויות לארצות השונות, כל ארץ בתורה. בתפיסה כזאת ישנן שתי טעויות בהקשרים היסטוריים: טעות התכליתיות וטעות הלינאריות. תגובות היהודים באירופה על ההתפתחויות הקשורות במודרניות – צמיחת הבורגנות, השינוי הטכנולוגי והנאורות – נעו לאורך הרצף שמן ההזדהות המוחלטת ועד לדחייה הגמורה, וכולן היו חלק מן ההיסטוריה היהודית המודרנית. תגובותיהם של יהודים רבים במזרח של

1 בן-ציון דינור, 'הזמנים החדשים בתולדות ישראל: אבחנתם, מהותם ודמותם', בתוך הנ"ל, במפנה הדורות, עמ' 24, 29.

2 Hundert, 'Reflections on the "Whig" Interpretation of Jewish History: *Ma'assei Banim Siman le-Avot*'

3 גרשם שלום, מצוה הבאה בעבירה.

4 עיקר העניין איננו הגודל לעצמו, ומובן מאליו שיש חלוצים בהיסטוריה. הבעיה שמטרידה אותי היא התמקדות בלבדית באותו 'חליץ' מתוך התעלמות מדפוס ההתפתחות של רוב יהודי אירופה.

במרוצת המאה השמונה-עשרה חיו מיליוני יהודים על אדמות פולין-ליטא. מה שייחד אותם משאר הקהילות היהודיות, חוץ מעצם מספרם, היה חיוניותם. החיוניות הזאת באה לידי ביטוי במוסדות אוטונומיים ענפים, ביצירתיות תרבותית ובתחושה ייחודית של עצמאות ושושיות. יהדות פולין-ליטא במאה השמונה-עשרה הייתה שריה בעולם תרבותי מורכב, אם כי ערכי היסוד ודפוסי ההתנהגות הבסיסיים שרוב היהודים חיו על פיהם היו העקרונות של הדת היהודית.

יהדות פולין פיתחה את המבנים העצמאיים המוסדיים המשוכללים והענפים ביותר בתולדות יהודי אירופה: החל בחברות בעלי מלאכה וחברות גמילות חסד ולימוד, הנהגות קהילה וועדי גלילות, וכלה בוועד ארבע ארצות. במוסדות האלה ראו היהודים 'גאולה קטנה ומעט כבוד'. כל תחומיה של תולדות יהודי פולין-ליטא במאה הי"ח משתקפות בספר זה: דמוגרפיה, כלכלה, היחסים בין הכנסייה לבין היהודים, ההתפתחויות במוסדות הקהילתיים, ענייני תרבות ודת, התפשטות הקבלה בציבור הרחב ותוצאותיה וצמיחת התנועה החסידית. הפרק האחרון מסכם את הוויכוחים סביב שאלת היהודים בסיים (הפרלמנט) הפולני.

במוקד הספר ניצב הניסיון למקד את 'סיפור העל' של עם ישראל בקהילה היהודית הגדולה ביותר בעולם. כדי לכלול את יהדות פולין-ליטא בסיפור המודרנה היהודית נדרשה הגדרה חדשה של המושג מודרנה או של התקופה המודרנית עצמה. 'גאולה קטנה ומעט כבוד' מציע אפיון חדש של הזמנים החדשים בתולדות עם ישראל, ומשלב בתוכו את קורותיהם של היהודים בפולין-ליטא, אבותיהם של רוב יהודי העולם בימינו.

פרופסור גרשון דוד הונדרט הוא פרופסור להיסטוריה באוניברסיטת מקגיל במונטריאול שבקנדה ומופקד על הקתדרה ע"ש ליאנור סגל למדעי היהדות. מרבית מחקריו עוסקים בתולדות עם ישראל בפולין-ליטא. עם ספריו נמנים: *The Jews in a Polish Private Town: The Case of Opatow in the Eighteenth Century* (1992); *Essential Papers on Hasidism* (1991); *Jews in Early Modern Poland* (1997). הוא העורך ראשי של ה-YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe (2008) ספרו הנוכחי ראה אור באנגלית (2004), בליטאית (2006) ובפולנית (2007).

עיצוב העטיפה: תחיה רחנטל, ירושלים

0 01850000558 6
דאנאקורד 185-558

מחיר מומלץ: 92.40 ש"ח